

Paar sammukest XXVIII

**Eesti Kirjandusmuuseumi
aastaraamat 2011**

Paar sammukest XXVIII

Eesti Kirjandusmuuseumi aastaraamat 2011

Tartu 2013

Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus

Sarja peatoimetaja: Janika Kronberg
Toimetaja: Kadri Tüür
Kaastoimetajad: Kanni Labi, Merike Kiipus
Assistent: Maarja Villandi
Tõlked inglise keelde: Kadri Tüür
E-raamat: Andres Kuperjanov, Diana Kahre
Küljendus: Pille Niin / Unenoppija
Kujundus ja makett: Kristiina Rosina / Momo

Toimetuskolleegium:
Risto Järv (Eesti Kirjandusmuuseum)
Merike Kiipus (Eesti Kirjandusmuuseum)
Mare Kõiva (Eesti Kirjandusmuuseum)
Merja Leppälahti (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsingi)
Aado Lintrop (Eesti Kirjandusmuuseum)
Triinu Ojamaa (Eesti Kirjandusmuuseum)
Péter Pomozi (Eötvös Lorándi Ülikool (ELTE), Budapest, Ungari)
Ilpo Saastamoinen (Suomen Kansanmusiikkiliitto, Jyväskylä)
Virve Sarapik (Eesti Kirjandusmuuseum)

Indekseeritud: MLA (Modern Language Association) Bibliography,
Internationale Volkskundliche Bibliographie

<http://www.kirmus.ee/Asutus/ar.php>

ISSN trükiversioon 1406-5428
ISSN veebiversioon 1736-6356

© Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus
© Autorid

- 7 Eessõna

Artiklid

- 12 Kunstniku Kalevipoeg: eepose ja müüdi taasesitus
Kristjan Rauast Gunnar Neemeni
Kärt Summatavet
- 47 Gnoomid, kooboldid ja goblinid.
Uskumusolendite nimetuste tõlkimise spetsiifikast
Reet Hiimäe
- 72 Mõningaid võrdlusmomente Kesk-Assüüria ja Uus-Assüüria
raidkirjadest, kroonikatest ja annaalidest 1500–612 eKr ning
nende tekstide tõlkimisega seotud probleemid
Vladimir Sazonov
- 103 Grammatiline sugu – tõlkija sõber või vaenlane?
Sirje Kupp-Sazonov
- 127 Tänapäeva vadja keel – kõnes ja kirjas
Heinike Heinsoo
- 151 Vepsakeelsest kirjandusest
Enn Ernits

Esseed, ülevaated

- 176 Tõlke vältimatusest
Toomas Kihv

- 185 Kogumisaktsiooni “Looduslike liikide söömine lapsepõlves 2011”
eellugu ja aruanne
Raivo Kalle, Renata Sõukand
- 194 KIVIKE – Kirjandusmuuseumi virtuaalne kelder
Kadri Tüür

2011. aasta kroonika

- 202 Eesti Kirjandusmuuseum 2011. aastal
Janika Kronberg
- 206 Eesti kirjandusmuuseumi sündmuste kroonika 2011
Krista Ojasaar, Kadri Tüür, Moon Meier
- 214 Arhiivraamatukogu
Merike Kiipus
- 229 Eesti Kultuurilooline Arhiiv
Vilve Asmer
- 254 Eesti Rahvaluule Arhiiv
Risto Järv, Mari Sarv
- 282 Etnomusikoloogia osakond
Triinu Ojamaa
- 288 Folkloristika osakond
Mare Kõiva
- 323 Eesti Kirjandusmuuseumi väljaanded 2011
Merike Kiipus

Head aastaraamatu lugejad!

Teie ette jõuab Eesti Kirjandusmuuseumi XXVIII aastaraamat. Väljakujunenud formaati järgides koosneb see kolmest osast.

Esmalt pakume lugemiseks teadusartikleid, mis on valminud 2011. aasta Kreutzwaldi päevadel kõlanud ettekannete põhjal. Kirjandusmuuseumi traditsioonilise aastalõpukonverentsi teemaks oli “Tõlge kultuuris”. Juri Lotman on osutanud, et kultuuri toimimiseks vajaliku dialoogi tagamiseks peab selles kasutama vähemalt kaht mitte täielikult kattuvat keelt. Uut teadmist loob teisest (keelest) arusaamiseks tehtav pingutus. “Keelt” ei mõisteta siinjuures ainult lingvistilises mõttes, vaid märgisüsteemina üldisemalt. Kultuuri vältimatu mitmekeelsuse üle mõeldes on iga autor üldteemale lähenenud oma uurimisteedest või materjalist lähtuvalt. Artiklite teemad ulatuvad muistsete kuningate valitsemisviisidest uskumusolenditeni, kujutavast kunstist keeleteaduseni.

Kogumiku esimene artikkel kunstnik Kärt Summatavetilt paigutab tõlketeema konteksti, mis 2011. aastal oli kirjandusmuuseumi jaoks erilise tähendusega. Tähistamaks 150 aasta möödumist “Kalevipoja” esmatrükist andis Eesti Kirjandusmuuseum välja “Kalevipoja” ingliskeelse tõlke uusversiooni ning korraldas novembris eeposteteemalise rahvusvahelise konverentsi. Oma artiklis avab Summatavet “Kalevipoja” eri väljaannete illustreerijate ideeloolisi kaalutlusi ning analüüsib viimase “Kalevipoja” väljaande illustratsioonide põhjal kunstniku mõtte ning trükises realiseerunud tulemuse vahelisi erinevusi tähendusloome seisukohast.

Usundiloolase Reet Hiiemäe artikkel tugineb autori isiklikule praktilisele kogemusele saksakeelse uskumusolendite leksikoni tõlkimisel. Küsimus on laiem kui pelgalt keeleline: iga olendiga

kaasneb usundiline kontekst, millel on lokaalsed erijooned, neid saab tuvastada aga ainult asjatundlikus võrdluses sihtkultuuri vastava pärimusega.

Assüroloog Vladimir Sazonov käsitleb Kesk- ja Uus-Assüüria kroonikate ja annaalide tõlkimise ning tõlgendamisega seonduvaid küsimusi. Vanima kirjanduse tekstid on sageli säilinud katketena, sestap tuleb ka tõlgitavaid sõnu või väljendeid, samuti nende tähendust osaliselt kontekstist tuletada. Aja jooksul muutusid tekstid keerukamateks nii oma vormilt kui sisult. Lõpuks on oluline ka tõlgendamise probleem: kui täht-tähelt tuleks vallutuste kroonikais esitatud kirjeldusi võtta.

Filoloog Sirje Kupp-Sazonov jätkab lingvistiliste tõlke probleemidega, tuues näiteid sellest, kuidas grammatilise soo olemasolu või puudumine püstitab eesti ja vene keelde või keelest tõlkijale huvitavaid probleeme ning pakub peamurdmist ka tõlgitud teksti lugejatele. Soolise võrdõiguslikkuse teemad jäävad tõlkijaid üllatama ilmselt veel paljudeks aastateks.

Kogumikku lõpetavad artiklid teevad sissevaateid meie lähimate sugulasrahvaste keelde ja kirjakultuuri. Keeleteadlane Heinike Heinsoo arutleb vadja keele õpetamise üle möödanikus ja tänapäeval, puudutades muuhulgas ka andragoogilisi küsimusi elatanud inimeste keeleoskuse arendamise kohta. Eritletakse suulise keele (murrakute) ning kirjakeele (normkuju) vahelisi erinevusi ning neist johtuvaid probleeme. Vadja keele puhul mängib olulist praktilist ja ideoloogilist rolli ka asjaolu, kas tekst on kirja pandud ladina tähtedes või kirillitsas. Artiklite osa lõpetuseks annab vepsa kultuuri asjatundja Enn Ernits põhjaliku ülevaate vepsakeelsetest trükistest läbi ajaloo. Teosed on periodiseeritud ning liigitatud lähitaval nende funktsioonist. Omaette väärtusega on artikli lõppu lisatud vepsakeelsete trükiste bibliograafia.

Aastaraamatu teises osas on päevakajalisemad kirjutised – Toomas Kiho kriitiline essee tõlgeteta kultuuri vahestumisest ning sellega kaasnevatest ohtudest, projekti “Herba” kogumisaktsiooni ülevaade ning sissevaade Kirjandusmuuseumi Virtuaalse Keldri ehitamise protsessi.

Aastaraamatu kolmas osa koondab traditsiooniliselt teavet kirjandusmuuseumi osakondade tegevuse kohta. Eraldi tabelisse on koondatud ülevaade Eesti Kirjandusmuuseumi 2011. aasta olulise-
matest sündmustest. Arhiivitöö, teadustöö ja humanitaarset uuri-
mist populariseerivad üritused moodustavad meie maja igapäeva-
elu tuuma. Ürituste taga on alati järjepidev arhiivi- ja uurimistöö,
mis kõrvaltvaatajale võib vahetevahel paista rutiinse ja mitte eriti
märkimisväärse tegevusena, kuid mis pakub suuri elamusi neile,
kes teadus- ja mäluasutuste tööga sisuliselt kokku puutuvad. Teeme
ju kõik siin majas oma tööd eeskätt kogude kasutajatele ja uuri-
muste lugejatele mõeldes ning loodame, et selle tulemustesse süve-
nemine rõõmustab kõiki kirjandusmuuseumiga seotud inimesi.

Aastaraamatu visa valmimine (nii järjepidevuse kui tempo mõt-
tes) osutab, et kirjandusmuuseum on oma traditsioonidest kinni
hoidev asutus. Tänapäeva kiirelt muutuv maailmas ei pruugi
see alati olla konkurentsieeliseks, kuid lühiajalistest perspektiivi-
dest juhindumine ei saagi olla rahvusliku mäluasutuse eesmärk.
Pikaajalises perspektiivis on meie ülesandeks jääda ellu Eesti kul-
tuuri ja mälu säilitava ning tõlgendava asutusena, mille töötajate ja
kogude usaldusväärsus annab oma panuse meie riigi ja rahva loo
jätkumisse.

Olgu selle loo osaliseks ka käesolev aastaraamat.

Head lugemist!